

Այսօր տնտեսության հաջող զարգացման կարեւորագույն պայման է մրցունակ ապրանքների արտադրությունը: Այն-հայտ է, որ մրցունակությունը որոշող հիմնական եւ ամենա-կարեւոր ցուցանիշը որակն է:

Տնտեսության գլոբալացման գործընթացը սրում է մրցակցու-թյունը, քանի որ շուկայի ընդլայնումը գնորդին թույլ է տալիս ընտ-րել աշխարհի գրեթե բոլոր երկրների արտադրանքները: Արդյուն-քում՝ երկրներից յուրաքանչյուրը մրցակցում է մնացածների հետ որոշակի բնագավառում: Այսպիսի պայմաններում հաղթում է նա, ով արտադրանքի համար ապահովում է բարձր որակ եւ ցածր գին:

Ըստ մի շարք մասնագետների՝ որակը 85-98%-ով կախված է կառավարման որակից՝:

Կառավարման որակը բարելավելու ուղղություններից մեկը մի-ջազգային չափանիշներին համապատասխան որակի կառավար-ման համակարգերի (ՈԿՅ) ներդրումն է:

Կազմակերպությունում ՈԿՅ առկայությունը նշանակում է, որ տվյալ կազմակերպությունը կարող է բավարարել սպառողների պահանջումները, ինչպես նաեւ պետության կողմից սահման-վող պահանջները, այսինքն՝ ՈԿՅ-ն կազմակերպության մրցունա-կության հիմքն է:

Այսօր մի շարք մասնագետներ քննարկում են ՈԿՅ կիրառման արդյունավետությունը ՀՀ կազմակերպություններում: Հարց է առաջանում, թե արդյոք անհրաժեշտ է կատարել նման մեծ ծախ-սեր ՈԿՅ ներդրելու համար, արդյոք ինչ արդյունք կտա դրանց օգ-տագործումը կազմակերպություններում:

Վերլուծենք ՈԿՅ ներդրման արդյունավետությունը «Զերմուկ մայր գործարան» ՓԲԸ օրինակով, քանի որ այս ընկերությունն առաջինն էր հանքային ջրերի շուկայում, որ ներդրեց որակի կա-ռավարման ISO 9001-2000 համակարգը, եւ միակն է, որ յոթ տարի շարունակում է օգտագործել այն:

ԻՍՕ 9000:2000 ստանդարտում արդյունավետություն տերմինը սահմանվում է որպես ստացված արդյունքի եւ ռեսուրսային ծախ-սերի տարբերությունը:

Մեր կարծիքով՝ ՈԿՅ արդյունավետությունը կարելի է որոշել որպես տնտեսական արդյունավետություն, այսինքն՝ պետք է դիտարկել ՈԿՅ ներդրման եւ ընկերության տնտեսական ցուցա-նիշների կապը: Դիտարկենք, թե ինչպես են փոփոխվել «Զեր-մուկ մայր գործարան» ՓԲԸ տնտեսական ցուցանիշները ՈԿՅ ներդրելուց հետո:

ՈԿՅ արդյունավետությունը վերլուծելիս տնտեսական կարեւոր ցուցանիշ է արտադրության ծավալը (տես՝ աղյուսակ 1):

Դիտարկենք արտադրության ծավալի աճը եւ անկումը գրաֆի-կի տեսքով (տես՝ գծապատկերը):

Գծապատկերից երևում է, որ ՈԿՅ ներդրումից հետո նկատվել է արտադրության ծավալի թե՛ աճ, թե՛ անկում:

Արտադրության ծավալի աճի տեմպի անկում է գրանցվել միայն 2004թ. եւ 2007թ. մնացած բոլոր տարիներին նկատվել է ծավալի աճի տեմպ, հատկապես 2008թ. եւ 2002թ. միջեւ տարեկան աճի տեմպի ինդեքսը կազմել է 1.02%: Հենց այս վերջին ցուցանիշն էլ

կարող է բնութագրել ՈԿՅ ներդրման տնտեսական արդյունավե-տությունը:

Այսպես, ՈԿՅ ներդրելուց հետո հենց առաջին տարվա ընթաց-քում նախորդ տարվա համեմատ նկատվել է արտադրության ծա-վալի 1.1 անգամ աճ: Այնուհետեւ 2004թ. եւ 2005թ. ընթացքում ար-տադրության ծավալը կազմել է 2002թ. արտադրության ծավալի՝ համապատասխանաբար 89.05% եւ 96.03% : ՈԿՅ ներդրելուց հե-տո արտադրության ծավալի ամենամեծ աճը նկատվել է 2006-ին՝ 2002թ. նկատմամբ աճը 1.12 անգամ: Արտադրության ծավալի նվազման միտում է նկատվել նաեւ հաջորդ տարվա ընթացքում, սակայն 2008-ին 2002-ի համեմատ արտադրության ծավալը կրկին աճել է, այս անգամ 1.01 անգամ : Հանքային ջրերի արտադրու-թյան ծավալների գերակշիռ մասը ձեռք է բերվել աշխատանքի արտադրողականության բարձրացմամբ՝ ի հաշիվ աշխատողների միջին ցուցակային թվի կրճատման (տես՝ աղյուսակ 2):

Ավնհայտ է, որ ՈԿՅ ներդրումից հետո աշխատողների միջին ցուցակային թիվը կրճատվել է: Այսպես, 2003թ. համեմատ 2008թ. աշխատողների միջին ցուցակային թիվը կրճատվել է 49-ով, այ-սինքն՝ 1.36 անգամ, իսկ արտադրության ծավալը՝ ավելացել է 264566 շշով, այսինքն՝ 1.01 անգամ, հետևաբար՝ աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման միտում է նկատվել:

Այժմ դիտարկենք աճի տեմպի եւ ՈԿՅ ներդրումից հետո կա-տարված ծախսերի կապը (տես՝ աղյուսակ 3):

Պատկերն ամբողջովին նույնն է այս ցուցանիշների գծով՝ ՈԿՅ ներդրումից հետո նկատվում է ծախսերի թե՛ ավելացում, թե՛ կր-ճատում: Այն տարեթվերին (2004 եւ 2007), երբ նկատվել է արտադ-րության ծավալի անկում, կրճատվել են նաեւ ծախսերը, հետեւա-բար՝ նաեւ փոփոխվել է շրջանառու ֆոնդերի արդյունավետությու-նը՝ պայմանավորված նյութատարության եւ նյութահատույցի ցու-ցանիշների փոփոխությամբ:

Դիտարկենք, թե ինչ ազդեցություն է ունեցել ՈԿՅ ներդրումը ար-տադրանքի ինքնարժեքի վրա: Այստեղ պատկերը մի փոքր այլ է, քանի որ 2006-ին գրանցվել է արտադրության ծավալի առավելա-գույն աճը, իսկ արտադրանքի ինքնարժեքը նույն ժամանակա-հատվածի համար ավելացել է 1.07 անգամ: Այսպես, 2008թ. 2003-ի համեմատ ինքնարժեքը ավելացել է 1.13 անգամ, փաստորեն՝ ՈԿՅ ներդրելուց հետո, բացի 2004թ. եւ 2005թ., նկատվել է ինքնար-ժեքի ավելացում:

Արտադրանքի ինքնարժեքի վերլուծությունը հատուկ կարեւ-րություն է ստանում այն արտադրություններում, որտեղ տնտեսա-կան արդյունավետության մակարդակը մեծապես պայմանավոր-ված է հենց այդ ցուցանիշով: Արտադրանքի ինքնարժեքի մեջ ար-տացվում են աշխատանքի արտադրողականության, արտադ-րական հիմնական ֆոնդերի եւ շրջանառու միջոցների օգտագործ-ման արդյունավետությունը, արտադրության տեխնիկական մա-կարդակը, ֆոնդազինվածությունը, աշխատանքի եւ արտադրու-թյան կազմակերպման ձեւերը: Արտադրանքի ինքնարժեքի վեր-լուծությունն ուղղված է արտադրանքի արտադրության, մատա-կարարման եւ իրացման ընթացքում նյութական, աշխատանքա-

ՈՐԱԿԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԶՐԵՐ ԱՐՏԱԴՐՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

Ատենախոսության թեմա՝
Արտադրանքի որակի կառավարման տնտեսական հիմնախնդիրները (ՀՀ հանքային ջրեր արտադրող կազմակերպությունների օրինակով)
Գիտական ղեկավար՝
Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ
Տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Նորայր ԲԱՂԱՍՅԱՆ
ՀՀ ԳԱՍ տնտեսագիտության ինստիտուտի սասփրանտ

«Ձերմուկ մայր գործարան» ՓԲԸ արտադրության ծավալները 2002-2008թթ.³ Աղյուսակ 1.

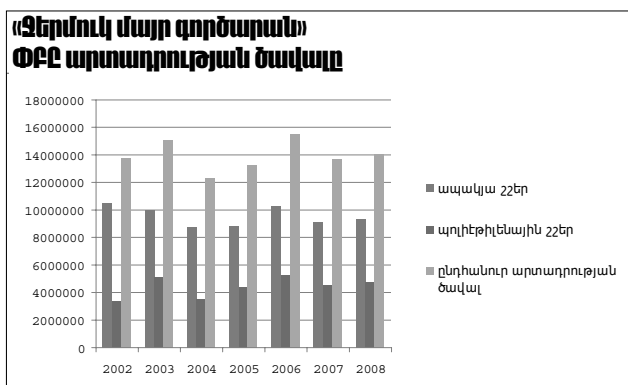
Տարեթիվ	Ընդամենը ապակյա շշեր	Ընդամենը պոլիէթիլենային շշեր	Ընդամենը արտադրության ծավալ ⁴
2002	10.433.770	3.347.376	13.781.146
2003	9.964.280	5.120.898	15.085.178
2004	8.754.090	3.518.994	12.273.084
2005	8.813.970	4.420.830	13.234.800
2006	10.299.910	5.216.936	15.516.846
2007	9.169.588	4.530.406	13.699.994
2008	9.301.000	4.744.702	14.045.702

«Ձերմուկ մայր գործարան» ՓԲԸ աշխատողների միջին ցուցակային թիվը 2003-2008թթ. Աղյուսակ 2.

Տարեթիվ	Աշխատողների միջին ցուցակային թիվ
2003	183
2004	167
2005	140
2006	140
2007	139
2008	134

«Ձերմուկ մայր գործարան» ՓԲԸ արտադրական ծախսերը 2003-2008թթ. (հազ. դրամ) Աղյուսակ 3.

Ցուկետներ	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Հումք և կուլթեր	213293	168089	169755	196778	181177	216090
Գնով կիսապարտասուկներ, համալրող շինվածքներ և դետալներ	151984	102789	106489	142576	120845	113820
Վառելիք	36605	31287	51219	41910	38765	45871
Էներգիա	14613	10390	12510	21504	21775	24374
Աշխատանքի վարձատրության և դրան հավասարեցված այլ վճարումներ (ներառյալ՝ խթանող և փոխհատուցող վճարներ)	107150	106058	106759	113616	111805	123850
Հարկեր, բացի ինքնարժեքի մեջ մտնող հարկերից	110404	75858	99955	-	-	-
այդ թվում՝ ավելացված արժեքի հարկ	89357	61818	69903	-	-	-
Հաճախարար	10492	7869	18791	-	-	-
Եկամտահարկ	9883	6171	9989	-	-	-
այլ ծախսեր	29997	37224	39131	77393	92358	102998
Ըրիվ ինքնարժեք	553642	455837	485863	593777	566705	627003

յին և ֆինանսական ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետության բարձրացման հնարավորությունների բացահայտմանը: Փաստորեն՝ արտադրանքի ինքնարժեքը հնարավոր է դարձնում արտադրության ծախսերի նկատմամբ հետագա վերահսկողության սահմանումը:

Ծախսերը, հետևաբար՝ նաև ինքնարժեքը ուսումնասիրելիս առաջնային դեր է ստանում տեխնոլոգիական սարքավորումների վերլուծությունը, քանի որ դրանից է մեծապես կախված շշերի շարժը և հանքային ջրի կորուստները:

Ինքնարժեքի վրա ազդող կարևոր գործոն է աշխատողների տրվող աշխատավարձի չափը: Այսպես, 2008թ. աշխատավարձը լրիվ ինքնարժեքի 19.75%-ն է կազմել: Առանձին գործարաններում աշխատավարձի ծախսումները տարբեր են՝ կապված ձեռքի և մե-

քենայական աշխատանքների հարաբերակցությունից: Ակնհայտ է, որ ձեռքի աշխատանքի գերակայության պայմաններում բարձր են աշխատավարձի տեսքով վճարվող վճարները, հետևաբար, մեր կարծիքով, գործարաններին անհրաժեշտ է տեղադրել պլաստիկ հոսքագծեր՝ այս գծով ծախսումները կրճատելու համար:

Վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ «Ձերմուկ մայր գործարան» ՓԲԸ-ում ՈԿՅ ներդրելուց հետո 7 տարվա ընթացքում արտադրության ծավալի աճը, ինչպես նաև արտադրական ծախսերի կրճատումը կայուն, համաչափ միտումներ չունեն և մշտական բնույթ չեն կրում: Ուստի՝ կարծում ենք, որ ընկերությունը պետք է ուշադրություն դարձնի արտադրական կարողությունների օգտագործման բարելավման վրա, և քանի որ հանքային ջրերի առաջարկը որոշվում է ներքին ու արտաքին պահանջարկով, անհրաժեշտ է մեծ ուշադրություն դարձնել սպառման նոր շուկաների հայտնաբերմանը, ինչն էլ իր հերթին կբերի իրացման և արտադրական ծախսերի կրճատման:

1. Стандарты и качество, К. Разумов-Раздолов, От качества продукции к качеству управления, март 2009.
 2. ISO 9000-2000, Որակի կառավարման համակարգեր. Հիմնական դրույթներ և բառարան
 3. Աղբյուրը՝ «Ձերմուկ մայր գործարան» ՓԲԸ-ի տրամադրած տվյալներ
 4. Շշերի քանակի մեջ ներառված են թե՛ ապակյա, թե՛ պոլիէթիլենային շշերը: